

CORELAȚIA PRINCIPIILOR RĂSPUNDERII JURIDICE CU PRINCIPIUL EGALITĂȚII

Adelina FLOREA,
doctorandă

SUMMARY

This article makes a comparative analysis of the principle of equality of law principles of legal liability. Thus, it highlights the first correlation between the principles of equality and the institution of legal liability as a whole, the author goes on theoretical principles of the characteristic elements of liability, trying to highlight the same features and the principle of legal equality, which is seamlessly the list of principles of legal liability.

REZUMAT

În prezentul articol se face o analiză comparativă a principiului egalității de drept cu principiile răspunderii juridice. Astfel, se evidențiază mai întâi corelația dintre principiul egalității și instituția răspunderii juridice în ansamblu, după care autorul trece la aprecierea teoretică a elementelor caracteristice ale principiilor răspunderii juridice, încercând să pună în lumină aceleași caracteristici ale principiului egalității juridice, ceea ce îl integrează perfect în lista de principii ale răspunderii juridice.

Analiza corelației principiului egalității de drept cu răspunderea juridică în sistemul legislației în vigoare are o deosebită importanță din mai multe motive, dar în primul rând pentru că aceasta reprezintă premisa științifică a afirmării unității și legăturii reciproce dintre egalitatea de drept și răspunderea juridică în cadrul prescripțiilor normative.” Consfințirea juridică conferă ideii juridice o esență socială diferită, o transformă în factor de reglementare”, menționează S. G. Kelina și V.N. Kudreavțev [5, p. 28].

În dreptul obiectiv, egalitatea de drept și răspunderea juridică sînt reflectate drept instituții juridice. În același timp, este bine cunoscut faptul că răspunderea juridică, ca și orice altă instituție juridică, se fundamentează pe un set de principii.

Doctrina juridică însă duce lipsă de unanimitate în ceea ce privește interpretarea categoriei juridice de „principiu al răspunderii juridice”. Astfel, B. T. Bazilev definește aceste principii drept „idei călăuzitoare ce exprimă esența, natura și menirea instituției răspunderii, consfințite de legislație prin norme juridice și care determină caracterul reglementării juridice a unei categorii delicate de raporturi” [3, p. 56]. Aici se evidențiază faptul că principiile determină caracterul reglementărilor ce vizează răspunderea juridică.

Opinii diferite găsim la O. V. Raguzina, care definește: „Principiile răspunderii juridice reprezintă idei fundamentale determinante ale nașterii răspunderii, consfințite în lege și care determină în același timp esența, conținutul și menirea

socială ale acesteia, precum și care stimulează sau restricționează comportamentul subiecților raporturilor juridice” [13, p. 47]. Specificul și importanța definiției date de Raguzina rezidă în conexiunea pe care o face între principiile răspunderii juridice și acțiunea stimulatorie pe care acestea o pot exercita asupra comportamentului subiectului raporturilor de răspundere juridică.

Unii autori consideră că principiile sînt expresii ale unor caracteristici comune tuturor formelor de răspundere juridică [10, p. 204]. Alții consideră că răspunderea juridică se bazează pe un fond de reguli comune, generale, valabile pentru toate formele de răspundere, indiferent de particularitățile fiecăreia dintre ele, numite principii ale răspunderii juridice [11, p. 539]. Gh. Mihai și R. Motică susțin că

principiile nu sînt reguli, nici norme, cîci dacă ar fi trebuit să dispună și în cazul încălcării a ceea ce dispun, ar urma sanc ionarea celor vinova i. Ele concentrează trăsăturile comune și esen iale ale normelor juridice care reglementează general, abstract și impersonal conduite pentru subiecte generice [7, p. 137]. M. Costin este de părerea că principiile fundamentale ale răspunderii juridice sînt idei călăuzitoare care își găsesc expresia în toate normele de drept ce reglementează diferitele norme sub care se poate prezenta această instituție juridică [4, p. 88].

Principiile răspunderii juridice sînt idei fundamentale care, într-un mod specific, reflectă principiile generale ale dreptului (libertatea, echitatea, justi ia, umanismul, democratismul), dar în același timp au un specific propriu. Or, nu toate normele ce alcătuiesc dreptul pozitiv au inciden e în domeniul răspunderii juridice, ci numai acelea ce reglementează cazurile, condi iile și modalit ile în care intervine una sau alta dintre formele răspunderii juridice [1].

Din punctul nostru de vedere, referitor la „principiile răspunderii juridice” și interpretarea lor mai trebuie accentuat faptul că ele asigură continuitatea principiilor fundamentale ale dreptului, gra ie cărui fapt acestea comportă amprenta fundamentelor economico-

sociale ale societ ii, precum și faptul că ele asigură natura regulatorie și de apărare a răspunderii juridice. „Principiile răspunderii – menționează M. V. Zadneprovskia – trebuie să reprezinte trecerea de la principiile generale de drept, în func ie de obiectul și metodele de reglementare a tipului concret de raporturi sociale. (...) Toate principiile răspunderii juridice sînt consfin ite în norme juridice în formă de imperative adresate subiectelor acesteia și au drept obiectiv asigurarea unui comportament legal al lor în sfera respectivă de raporturi juridice” [16, p. 56].  n plus,  ntruc t „răspunderea juridică este unitatea dintre fundamentele normative material-juridice și formele procesuale” [12, p. 49], atunci și principiile acesteia nu pot fi doar materiale sau exclusiv procesuale. Ele, la r ndul lor, trebuie să însumeze aspecte materiale și procesuale, care exprimă un imperativ al unui sau altui principiu adresat subiectelor răspunderii juridice. Doar în atare condi ii principiile răspunderii juridice vor reprezenta un sistem bine fundamentat și coerent de idei călăuzitoare reglementate de lege și realizabile în practică, care fac trecerea de la principii generale la cele fundamentale ale dreptului, după care – la răspunderea juridică. Din aceste considerente, nu putem accepta ideea că prin-

ciile răspunderii juridice se limitează la forma materială sau procesuală a răspunderii.  n acest sens se menționează că principiile răspunderii juridice trebuie interpretate drept idei reglementate de normele materiale ce formează instituția răspunderii juridice și care se regăsesc în toate subinstitu iile răspunderii juridice.

Deci, principiile fundamentale ale răspunderii juridice constituie o categorie distinctă de cea a principiilor generale ale dreptului, care se consideră trăsături comune ale tuturor normelor juridice în vigoare. Cu toate acestea, între principiile generale ale dreptului și principiile răspunderii juridice, după părerea lui M. Costin, nu există o opozi ie, ci există o concordan  deplină, rela ia ce se poate stabili între cele două categorii de principii este cea de la gen la specie [4, p. 89].

 in nd cont de cele menționate, opinăm că principiile răspunderii juridice reprezintă idealuri reglementate de lege, izvor te din natura social-economică a dreptului, aflate în armonie cu via a socială și care exprimă capacitatea răspunderii de a exercita ac iune reglementativ  de apărare asupra comportamentului subiectelor cu capacitate juridică și care determină întinderea și modul de realizare a răspunderii juridice.

Teoria dreptului atribuie prin-

ciipiile răspunderii juridice la categoria celor generale, astfel încât cunoașterea acestor principii are importanță pentru înțelegerea esenței răspunderii juridice, întrucât cumulul lor reflectă caracterul social al acesteia. În acest context, e necesar să amintim de paradoxul întâlnit în teoria răspunderii juridice. Pe de o parte, legătura dintre egalitatea de drept și răspunderea juridică este evidentă și nimeni nu o neagă, ba chiar se recunoaște că egalitatea formală reprezintă unul dintre izvoarele răspunderii în drept. „Este clar că din principiul egalității în fața legii decurg nu doar drepturi, ci și obligații egale, precum și egalitatea în fața instituției răspunderii a celor ce încalcă legea” [5, p. 58]. Pe de altă parte, nu există nici un studiu teoretic al egalității de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice [9, p. 714]. Considerăm că acest lucru se datorează interpretării restrictive a principiului egalității de drept și, totodată, extinderii exagerate a principiului egalității, ceea ce a dus la includerea ideii egalității de drept în cea a legalității. În virtutea acestor circumstanțe, egalitatea de drept nu și-a găsit locul cuvenit, pe bună dreptate, în teoria răspunderii juridice.

Din aceste considerente, precum și din considerente de diversă natură, la momentul actual egalitatea de drept nu este considerată

a reprezenta un principiu al răspunderii juridice. Întru susținerea acestei idei vom prezenta argumente aduse de valoroși specialiști de domeniu. Astfel, I. S. Samoșcenko și M. H. Farușin afirmă că sînt principii ale răspunderii juridice următoarele principii: răspunderea exclusiv pentru fapte, și nu pentru idei, caractere biologice sau sociale, legături de rudenie sau de altă natură; răspunderea exclusiv pentru fapte comise cu vinovăție; legalitatea răspunderii; principiul echității, oportunității; inevitabilitatea răspunderii și celeritatea. I. N. Seneakin, reieșind din sarcinile răspunderii juridice și încercînd să evidențieze sistemul principiilor răspunderii, menționează că la realizarea deplină a acestor sarcini contribuie următoarele principii de bază ale răspunderii juridice: legalitatea, temeinicia, echitatea, oportunitatea, inevitabilitatea. A. S. Shaburov menționează principiile: „legalitatea, echitatea, inevitabilitatea, oportunitatea, individualizarea pedepsei, răspunderea cu vinovăție, evitarea dublei pedepse” [14, p. 62]. M. V. Zadneprovskaja, considerînd legalitatea drept principiu fundamental al răspunderii juridice, socoate că acesta se exprimă în inevitabilitate, individualizarea pedepsei, precum și în asigurarea dreptului celui vinovat la procedura legală de realizare a răspunderii [16, p.

56]. Raguzin O. V., exprimîndu-și dezacordul cu M. V. Zadneprovskaja, menționează: „(...) Nu este utilă divizarea principiilor răspunderii în fundamentale și suplimentare. Toate sînt la fel, comportînd caracterul unui sistem (...). Astfel, reprezintă principii ale răspunderii juridice următoarele: umanismul, echitatea, legalitatea, oportunitatea, temeinicia, inevitabilitatea, respectarea drepturilor omului” [13, p. 22].

După părerea autorului autohton D. Baltag, putem stabili următoarele principii fundamentale ale răspunderii juridice: 1) principiul legalității răspunderii juridice, atenționînd că acesta, deși formulat inițial în materie penală, în forma legalității incriminării și sancționării (*nullum crimen sine lege și nulla poena sine lege*), este valabil pentru toate formele răspunderii juridice; 2) principiul potrivit căruia nimeni nu poate fi chemat să răspundă pentru fapta sa, decît dacă i se impută o greșeală, răspunderea fiind subiectivă, principiu de la care emană excepția răspunderii independente de culpă; 3) principiul prezumției nevinovăției în stabilirea răspunderii juridice; 4) principiul proporționalității sancțiunii în raport cu gravitatea faptei, denumit și principiu al justeței sancțiunii; 5) principiul potrivit căruia unei singure violări a normei juridice

fi corespunde o singură imputare a răspunderii, ceea ce nu exclude posibilitatea cumulului formelor de răspundere juridică, în cazul în care prin una și aceeași faptă au fost încălcate două sau mai multe norme juridice; 6) principiul celerității tragerii la răspundere juridică, de natură să asigure realizarea scopurilor răspunderii juridice, deoarece aplicarea lui implică tragerea la răspundere la timpul potrivit, pentru a evita situația când, prin trecerea timpului, să dispară posibilitatea tragerii la răspundere; 7) principiul răspunderii personale [1, p. 94-95].

Este necesar să se rețină că în afară de principiile generale ale răspunderii juridice, comune pentru toate formele de răspundere juridică, există și principii care sînt proprii numai unei anumite forme de răspundere juridică. Astfel, de exemplu, unul dintre principiile care particularizează răspunderea administrativă este principiul egalității în fața sarcinilor publice [6, p. 311].

Dezvoltînd ideea, O. M. Raguzina, meționăm că, exact ca în cazul principiilor dreptului, prin prisma oricăruia dintre principiile răspunderii juridice pot fi studiate toate principiile acestei instituții ca sistem. De aceea, poate fi acceptată și opinia autoarei fără careva ezitări. Totodată nu există dubii că, spre exemplu, principiul inevitabilității răspunderii este ba-

zat pe principiul egalității persoanelor în fața legii. Acest lucru nu semnifică însă că principiul inevitabilității este mai puțin important ca cel al egalității de drept. Astfel, considerăm incorectă ierarhizarea principiilor răspunderii în baza criteriului importanței lor. Evident că drept criteriile de clasificare pot servi doar logica și ontologia includerii unui sau altui principiu în procesul de naștere și realizare a răspunderii juridice. În plus, nu e mai puțin sigur că eficiența unui principiu depinde de eficiența și acțiunea de facto a tuturor celorlalte principii ale răspunderii juridice.

V. S. Nerseseanț nu se bazează pe indicii materiale, ci pe indicii formale “ale juridicului”. După părerea savantului, legalitatea poate fi bazată doar pe drept, deci are esență juridică. Prin legalitate juridică, V. Nerseseanț înțelege respectarea neclintită și exactă a exigențelor legii juridice de către toate subiectele de drept. “Prin lege juridică se are în vedere dreptul obiectiv (și, prin urmare, ordinea de drept abstract - convenită prevăzută de aceasta), care corespunde principiului de egalitate formală (...) Respectarea propriuzisă a legii delictuoase, oricît de generală și exactă ar fi, nu poate transforma legea nonjuridică în lege juridică și ilicitul în ordine de drept reală” [8, p. 530].

Analiza doctrinei de specialitate atestă subestimarea principiului egalității de drept în calitatea lui de fundament al instituției răspunderii juridice la nivel teoretic general. În fiecare ramură de drept acesta este recunoscut și tratat în conformitate cu specificul ramural. Spre exemplu, în dreptul constituțional acesta este tratat ca un principiu fundamental al răspunderii constituționale, avînd semnificația neadmiterii situației în care pentru una și aceeași faptă ilicită unele subiecte sînt trase la răspundere, iar altele – nu [17, p. 323]. În doctrina penală, acest principiu este cel mai des exprimat în felul următor: persoanele vinovate de comiterea infracțiunii sînt egale în fața legii și poartă răspundere penală indiferent de originea socială, situația materială, rasă, naționalitate, sex, studii, limba vorbită, confesiunea religioasă, ocupație, locul de trai etc. În doctrina civilă, principiul egalității de drept este tratat la fel ca un principiu al răspunderii juridice. V. F. Iakovlev menționează: „Răspunderea civilă se fundamentează pe egalitatea juridică a subiectelor dreptului civil. Participanții raporturilor juridico-civile răspund în mod egal și reciproc” [15, p. 128]. De menționat că principiul egalității tuturor în fața legii și a instanței se regăsește nu doar în dreptul procesual, așa cum ar indica aparențele, ci și în cel material.

De aici și concluzia că principiul egalității de drept trebuie studiat la nivel teoretic interramural în calitate de principiu al răspunderii juridice.

Principiul egalității răspunderii juridice are un istoric îndelungat. Însuși C. Beccaria indica asupra necesității consfințirii legale a acestuia. Astfel, criticînd răspunderea penală din societatea feudală, acesta afirma că întru dezrădăcinarea inechității este necesară reglementarea juridică a următoarelor principii: legalitatea (fără infracțiune nu există răspundere); egalitatea oamenilor în fața legii; proporționalitatea pedepsei cu dauna cauzată; inevitabilitatea răspunderii; prevenirea infracțiunilor pe cale socială (lichidarea sărăciei, „buna educație”) [2, p. 47].

În cadrul doctrinei contemporane, unul dintre pionierii reînnoirii ideii de stabilire a egalității de drept ca principiu al răspunderii juridice, în general, și ca principiu al răspunderii penale, în special, este M. D. Șargorodski. El a determinat următoarele principii ale răspunderii penale: legalitatea (fără infracțiune nu există răspundere); internaționalismul proletar (urmărirea penală în baza legislației sovietice a celor ce comit infracțiuni împotriva altui stat); democratismului socialist (egalitatea tuturor în fața legii); umanismului socialist (protecția inte-

reselor tuturor cetățenilor în baza legii și renunțarea la pedeapsa de tip *răzbunare*).

În cadrul catalogării principiului egalității de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice, trebuie să ținem cont de următoarele.

- Întrucît pornim de la unitatea responsabilității și răspunderii juridice și de la natura sa de apărare și reglementativă, observăm că raporturile de răspundere juridică născute în baza comiterii faptei ilicite sînt reglementate prin metoda jurisdicțională. În acest caz principiul egalității de drept se manifestă în calitate de imperativ material-procesual corespunzător, adresat participanților raporturilor răspunderii juridice. La realizarea responsabilității juridice se utilizează metoda reglementării pozitive, specificul căreia constă în faptul că subiectele responsabilității în mod benevol și individual execută imperativele legii. Aici principiul egalității de drept se manifestă ca un imperativ unic comun tuturor – de a respecta și a executa dispozițiile normelor juridice.

- După cum se știe, cel mai mult au fost tratate principiile răspunderii în doctrina penală și au fost reglementate de normele penale și cele procesual-penale. Reieșind din această particularitate, considerăm că aceste principii fundamentează toate formele de

răspundere juridică. În mod evident, nu putem absolutiza concluzia dată. Totuși, din punctul de vedere al conținutului lor, principiile răspunderii juridice tind să-și imprime amprenta standardelor reglementate de normele penale și procesual-penale. E important în acest sens și faptul că toate formele răspunderii juridice de ramură sînt legate între ele. Acest lucru se datorează mecanismului unic de reglementare a raporturilor sociale. În virtutea acestui fapt, toate formele răspunderii juridice sînt parte a asigurării regimurilor legale ale ramurilor de drept concrete. Spre exemplu, regimul juridic administrativ este asigurat de o paletă largă de metode de constrîngere, reglementate de legislația administrativă și cea penală. Aceste metode le vizează atît pe persoanele fizice, cît și pe cele juridice. Utilizarea pe larg a constrîngerii administrative și, în special, de răspunderea contravențională, uneori și de răspunderea penală, se datorează esenței regimului juridic administrativ și reglementării detaliate a imperativelor legii codului contravențional și ale legislației penale.

Cele menționate ne permit să interpretăm egalitatea de drept ca pe un principiu al răspunderii juridice, care indică asupra egalității tuturor în fața normelor răspunderii juridice, și asupra egalității tu-

turor participanților raporturilor juridice de apărare și de reglementare a acesteia în baza obiectului comportamentului conform normelor de drept și a formelor de realizare a acestor raporturi.

Conținutul egalității de drept ca principiu al răspunderii juridice se modifică în corespundere cu scopurile, natura reglatoare de apărare și formele de realizare a răspunderii juridice și se exprimă în următoarele: stabilirea de baze materiale, forme de naștere și stingere unice a raporturilor juridice de răspundere; inevitabilitatea tragerii la răspundere a tuturor subiectelor care au comis fapte ilicite; egalitatea limitelor pedepsei pentru comiterea aceleiași infracțiuni; concurența și egalitatea în drepturi a părților procesului de realizare a răspunderii juridice.

Recenzent:

Dumitru BALTAG,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Referințe bibliografice

1. Baltag Dumitru. *Teoria răspunderii juridice: aspecte doctrinale, metodologice și practice*. Teza de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2008.
2. Beccaria C. *Despre infracțiuni și pedepse* (traducere de A. Roșu), București: Ed. Științifică, 1965, p. 95.
3. Базылев Б. *Юридическая ответственность (теоретические вопросы)*. Красноярск: Изд-во Красноярского института, 1985, 120 с.
4. Costin Mircea N., *Răspunderea juridică în dreptul Republicii Socialiste România*. Cluj: Ed. Dacia, 1974, 220 p.
5. Кудрявцев Б. *Закон, поступок, ответственность*. Москва: Наука, 1986, 448 с.
6. Jean Michel le Forges. *Droit administratif*. Paris: Presses Universitaires de France, 1991, 380 p.
7. Mihai Gh. Motică. *Fundamentele dreptului*. Vol. IV, București: Ed. C.H.Beck, 1999, 288 p.
8. Нерсесянц В. *Общая теория права и государства*. Москва. Изд. НОРМА-ИНФРА, 1999, 535 с.
9. Poalelungi M. *Conduita legală și justiția*. Chișinău, 2007, p. 57.
10. Popa Nicolae. *Teoria Generală a Dreptului*. București: ACTAMI, 1998, 336 p.
11. Vonica Romul Petru. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000, 599 p.
12. Лейст О. Дискуссия об ответственности. Проблемы и перспективы. В журнале: Вестник МГУ. Серия 11: Право, 1981. № 2, 45 с.
13. Рагузина О. В. *Гуманизм и справедливость юридической ответственности в публичном и частном праве*. Дисс. канд. юрид. наук, Саратов, 2001, 143 с.
14. Шабуров А. С. *Юридическая ответственность*. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов, Москва, 1997, 480 с.
15. Яковлев В. Ф. *Гражданско-правовой метод регулирования общественных отношений*. Свердловск, 1972.
16. Заднепровская М. В. *Осуществление юридической ответственности и социалистическая законность*. Дисс. канд. юрид. наук, Москва, 1984, с. 68ю
17. Завьялов Д. Ю. *Конституционная ответственность как особый вид юридической ответственности*. Автореф. дисс. канд. юрид. наук, Волгоград, 2002.